

Костянтин ІВАНОЧКО

**АКЦЕНТНА ВАРІАНТНІСТЬ СУФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ
ПЕРШОГО – ТРЕТЬОГО ТА П'ЯТОГО СТРУКТУРНИХ КЛАСІВ
І РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ
НАДДНІСТРЯНСЬКИХ ГОВОРІВ**

У статті на матеріалі діалектологічної праці І. Верхратського «Говір батьоків» проаналізовано варіантну акцентуацію суфіксальних дієслів першого – третього і п'ятого структурних класів кореневого, суфіксального, суфіксально-флексійного й суфіксально-кореневого наголосових типів у співвіднесенні з ритмічною організацією пісенних текстів наддністрянських говорів, що відбиває особливості їх наголошування в наддністрянському та інших говорах південно-західного наріччя, рівно ж і галицькому варіанті української літературної мови. З'ясовано, що акцентуація аналізованих вербативів закорінюється в пізньопраслов'янську баритоновану й рухому акцентні парадигми.

***Ключові слова:** акцентна варіантність, акцентні типи і пізньопраслов'янські акцентні парадигми; рецесійне й парокситонне наголошування, строфа, верс, силабічна група, клавзула, рима, ритмічна організація.*

Постановка проблеми. Мова в процесі історичного розвитку зазнає значної кількості змін на різних її рівнях чи субрівнях, серед інших і наголосовому. Такі зміни цілком природно торкнулися й поетичного мовлення, стимулюючи розширення версифікаційних можливостей акцентних варіантів. Останні ж поповнили мелодійні ресурси народних пісень, забезпечуючи їм ритмічну організацію, а також актуалізацію того чи іншого наголосового варіанта. Поезія виступає і джерелом кодифікації літературних норм, зокрема й наголосових.

На особливій сутності української пісні, її співвіднесеності з духовністю й інтелектом українців наголошував німецький перекладач та упорядник збірника «Поетична Україна» Ф. Боденштедт: «...ні в якій іншій країні дерево народної поезії не дало таких величезних плодів, ніде дух народу не виявився в піснях так живо й правдиво, як українців... Справді, народ, який міг співати такі пісні і милуватися ними, не міг стояти на низькому рівні освіти» [26, 3]. Не втратила актуальності й Франкова оцінка: «Зайва річ говорити про важність і вартість українських народних пісень. І серед суспільності, і в науці вони мають вироблену славу. Се одно з найцінніших наших надбань і один із предметів оправданої нашої гордості» [24, 11]. Неможливо переоцінити значення

народної пісні на художню літературу, особливо на творчість Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Старицького та ін., що мали неабиякий вплив на розвій української мови в ХІХ ст., оскільки її історія – це передусім шлях становлення художнього слова. Вона (пісня) й надалі є унікальним джерелом для фольклористів, етнологів, істориків, соціологів, літературознавців, мовознавців, зокрема і діалектологів та акцентологів.

Верси силабічних віршів характеризуються однаковою кількістю складів (до останнього наголошеного), попри можливу зміну їхньої кількості й місця внутрішніх наголосів. Частина пісень – це чотирнадцятискладові строфи, верси яких становлять смислову й ритмічну єдність. Серед них превалюють дистихи з внутрішньою жіночою римою, що зумовлює їх поділ на піввірші (півверси) – так звані ритмічні групи. Така «правильна» (14-складова) строфа нагадує катрен, верси якого, незважаючи на графічну виокремленість, позбавлені самостійності, потверджують єдність сегментів. Попри закріпленість одного з наголосів у 14-складовику за передостаннім складом, як і вільне переміщення інших наголосів, акценти його таки тяжіють до усталеності. Якщо ж верс становить єдність трьох силабічних груп, то дві перші характеризуються базовістю одного наголосу, а третя – двома. Рима в таких строфах (14-складових чи 12 – 11-складових) може виконувати й функцію композиційного зв'язку різних розмірів. Зразком народнописенної монорими, на думку І. Качуровського, виступає дієслівна жіноча рима. У дактилічній римі Т. Шевченка він також вбачає фольклорну природу [9, 64 – 65].

С. Смаль-Стоцький зазначає, що римовий наголос здебільшого співвідноситься із наголосом поодиноких слів, хоча мають місце й відхилення, інспіровані версифікаційними засобами: «Ритм музично-поетичний (мельодичний) модифікує нераз наголос слів» (*дівчина і дівчіна*)» [22, 68]. На сьогодні не втратила актуальності й заторкувана ним ще на початку ХХ ст. проблема «виразного» читання поезії Т. Шевченка, що має безпосередній стосунок до процесу читання віршів будь-якого поета: «...з жалем мушу сказати, не траплялося мені доси чути, щоб хто умів добре читати Шевченка (слово читати прошу розуміти в дослівнім значінню!), навіть «славнозвісні» декламатори мене дуже рідко коли, та й то не вповні, вдоволяли, а дуже часто «декламації» Шевченкових поезій справляли на мене навіть страшенні муки...» [21, 8]. З цього приводу Я. Рудницький справедливо дорікає і Ф. Колесі за фальшиве закріплення наголосових знаків за відповідними словами, зафіксованими в його «Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка» [16]. Зазначені чинники умотивовують розвиток в україністиці досліджень з проблем метрики (В. Перетц [15], Б. Якубський [25], С. Смаль-Стоцький [21; 22], Ф. Колесса [10], Я. Рудницький [16], І. Огієнко [12], З. Веселовська [2; 3] та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській акцентології ХХ – ХХІ ст. сформувався новий напрям – вивчення наголосових особливостей поетичної спадщини класиків (В. Скляренко, В. Винницький, А. Зинякова, Л. Легка, Р. Міджин, Л. Палей, О. Рязанова, М. Сачко та ін.). Предметом їх-

нього аналізу було: версифікаційне й стилістично-сміслове навантаження наголосу [5; 6; 15]; акцентна варіантність і віршова метрика [4]; співвіднесеність акцентуації з історичними фонетичними, граматичними й дериваційними процесами мови [3; 19]; наголосова, семантико-граматична й дериваційна співвіднесеність слів української мови [5; 6; 18]; становлення й розвиток наголосових систем різних морфологічних класів [4; 8; 11; 13; 14; 15; 16; 17]; акцентна варіантність й акцентна норма в поетичному мовленні [4; 6; 11].

Хоча наголошування слів відповідних морфологічних класів на матеріалі української поезії XIX – XX ст. є окремим сегментом акцентології, наголосові ж студії над лексемами співаної поезії, як і співвіднесеність варіантної акцентуації з ритмомелодикою, належать до наукової периферії. Це й стало *мотивацією* вибору проблеми. *Об'єктом* студії послужили народні пісні Наддністрянщини (на матеріалі діалектологічної праці «Говір батюків» І. Верхратського), а *предметом* – наголосові особливості суфіксальних дієслів першого – третього і п'ятого структурних класів.

Мета – потвердити зумовленість акцентних варіантів означених вербативів ритмічною організацією пісенних текстів.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких *завдань*: провести суцільну вибірку означених вербативів (у структурі ілюстративних строф), визначивши їхню належність до структурного класу, наголосового типу, а також закоріненість у праслов'янську спільноту; простежити динаміку акцентуаційних процесів, з'ясувавши їхні причини; порівняти наголосові процеси в означених дериватах з їхніми акцентуаційними особливостями в інших говорах південно-західного наріччя; виявити продуктивність жанрової специфіки.

Виклад основного матеріалу. «Говори батюків» І. Верхратського ілюструють ритмо-мелодійне та мовно-виражальне (фонетичне, наголосове, лексичне, фразеологічне, граматичне, стилістичне й образне) багатство різножанрового наддністрянського мелосу. Пісенні тексти, зафіксовані в аналізованій праці, різноматі в аспекті строфічної будови (від моно- до поліверсовика) і віршової метрики (дво- і трискладовість стопи чи силабічної групи) і засвідчують силабічну (рідше – силабо-тонічну) систему віршування, найбільш поширені серед них дво- і чотириверсові (коломиївкові) строфи.

У текстах досліджуваних пісень зареєстрована група суфіксальних дієслів першого – третього і п'ятого структурних класів (із суфіксами основи *-ува-*, *-ва-*, *-а-*). Варіантність акцентуації здебільшого зумовлена низкою чинників, серед інших і ритмомелодійними. Деривати третього й п'ятого класів потверджують вищий ступінь продуктивності вжитку, а першого й другого – нижчий.

Перший клас представлений поодиноким деномінативним вербативом *жалувати*, що характеризується грамею недоконаного виду (ітеративною процесуальною семантикою), співвідносною з кореневою акцентуацією пізньо-праслов'янської баритонованої акцентної парадигми (**ž'alovati* **ž'alujetъ* (а.п.а.) < **ž'alъ* (а.п.а.) (Скл., 314). Він виявляє семантичні зв'язки зі спорідненим

вербативом четвертого структурного класу суфіксального типу наголошування із семантикою довготривалості (*жаліти*).

У коломийковому семистоповому секстеті зафіксовано низку його граматичних форм – родова минулого часу (*жалувала*), презенсна третьої особи однини (*жалує*), інфінітивна (*жалувати*) та імперативна (друга особа однини) префіксованого його деривата (*пожалуй*).

Так, закріпленість наголосу за коренем родової форми, що становить третю ритмічну групу другого коломийкового верса, мабуть, не без аналогії до наголошування слів першої його групи, нівелює ритмічну співвіднесеність з іншими трьома силабічними групами першого верса, які характеризуються постійним наголосом на третьому складі та жіночою римою. Тому закріплення наголосів за першим складом у силабічних групах другого верса можна вважати технічним огріхом укладача. Щоправда, співвіднесеність рими обидвох версів аналізованого дистиха, попри відсутність наголосового маркера в презенсній формі однини (*жалує*) покликуваного дієслова – клавзулу другого верса, убезпечила рецесійне зміщення наголосу на тематичний суфікс. На противагу цьому кореневе, нормативне наголошування префіксованого його вербатива (*пожалуй*), локованого в першій ритмічній групі четвертого верса, потверджує наголосову його співвіднесеність з аналогічною групою (другий склад) третього верса. Рецесійне ж зміщення наголосу на тематичний афікс його інфінітива (*жалувати*), локованого в кінці п'ятого верса, мотивується співвіднесеністю із жіночою римою шостого верса. Прикметно, що для кожного дистиху чотирнадцятискладового коломийкового секстета характерна жіноча рима та наголосовість силабічних груп:

<i>Ой кова́ла зазуле́йка, а тепе́р неку́є,</i>	— — — — / — — — — / — — — — — —
<i>Пе́рше ма́ма жа́лувала, тепе́р нежа́лує.</i>	— — — — / — — — — / — — — — — —
<i>Ти си́ вая зазуле́йка не куй так ране́йка</i>	— — — — / — — — — / — — — — — —
<i>Пожа́луй не раз на ро́чок чужа́ мамуне́йка</i>	— — — — / — — — — / — — — — — —
<i>Як я тебе́ невісто́йка ма́ма жа́лувати,</i>	— — — — / — — — — / — — — — — —
<i>Ти ж не моя́ дитино́йка, я не твоя́ ма́ти</i>	— — — — / — — — — / — — — — — —

(ГБ, 215).

Другий структурний клас репрезентований дієсловом *пливати*, виступаючи носієм грамеми недоконаного виду (з ітеративною семантикою), характеризується збереженням пізньопраслов'янської баритонованої акцентної парадигми (**pl'ivati *pl'ivajet* (а.п.а.) (Скл., 185) та семантичною передбачуваністю спорідненого деривата восьмого структурного класу із семантикою цілеспрямованості коренево-флексійного акцентного типу (*плисти*). Зокрема, клавзулі другого верса в класичному коломийковому дистиху (його верси становлять по три силабічні групи з парною кількістю складів (4+4+6), перші дві з яких мають наголошений третій склад, а третя – другий і п'ятий), попри відсутність на-

Не гнйва́йся мій миле́ йкий, ясе не гнйваю,
Як я буду за́муж ітц, дам ти корогва́ю.

˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘
 ˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘
 (ГБ, 163).

Досліджувана праця засвідчує належний ступінь продуктивності вжитку дієслова *думати*, для якого також властива варіантна акцентуація (коренева і суфіксальна, з перевагою другої). Незважаючи на те, що в текстах розмовного мовлення означений дериват превалює з кореневим типом наголошування (*І так собі вдо́ма ду́маў..* (ГБ, 90), доданий до монографії «Словарець» під впливом пісенного мовлення фіксує його тільки із суфіксальним (*дума́ў, дума́ла, дума́ло* (ГБ, 20). Так, суфіксальна акцентуація форм третьої особи однини теперішнього часу та інфінітива, що слугують хореїчними клавзулами другого та першого версів відповідно першого і другого дистихів дванадцятискладового коломийкового секстета, мотивується співвіднесеністю з жіночою римою:

Черво́ на кали́но, чом не процвітаєш
Молода́ дівчи́на, чом си́диш дума́єш?
Як же не сиди́ти, як же не дума́ти
Люби́ла-м жо́вьяра, тепе́р не вида́ти

˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘
 ˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘
 ˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘
 ˘ ˘ | ˘ ˘ / ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘
 (ГБ, 225).

До речі, ритмічний малюнок, засобами якого слугують співвіднесеність рими, клавзули, внутрішні рими, цезури, відповідне наголошування силабічних груп та ін., умотивовує рецесію наголосу і в презенсних формах першої та третьої особи однини, незалежно від місця їхньої локалізації в інших коломийкових чотирнадцятискладових катренах:

Ой піду́ я на зеці́рку, визеци́рую ся
Ой при́йду я до коша́рнї, сле́зами вмийо́ се
Ой при́йду я до каша́рнї, тай ста́ну дума́ю,
Сам не зна́ю, котро́й ре́мїнь пуцу́ва ти ма́ю

˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 (ГБ, 158).

По під го́ру висо́кую вітре́ц повіва́є
Сиди́т цьісар коне́ц стола́ та ду́мкдума́є.
Яку́ю він ду́мкдума́, чи йїсти, чи пи́ти?
Таку́ю він ду́мкдума́, щоби Хра́нца зби́ти

˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ ˘
 (ГБ, 171).

Цікаво, що сучасна локальна східнобойківська говірка в граматичній парадигмі аналізованого вербатива, окрім усіченої презенсної форми третьої особи однини, потверджує суфіксальну акцентуацію: *dumáti*, *-ju*, *dúmat* «думати»: *Nó, nášI kážut – mó wže dumáli, ščo wó j ne pridete.*; *po=dumáti*, *-ju*, *po=dúmat*

«подумати» (СКУТГ, 79); *ду́ма́ти* (Жел., 209). А галицький літературний стандарт – варіантну.

У лексикографічних джерелах української мови періоду українізації 20-х років ХХ ст., як і південно-східного її варіанта, в аналізованому вербативі, незважаючи на ритмічний малюнок ілюстративного матеріалу, закріплюється лише коренева акцентуація, що й послужило набутком сучасної української літературної мови (*ду́мати* -маю, -єш (Гол., 110); *ду́мати* -маю, -єш «думати, передбачати, пропонувати»):

*Коника /сідлав і /думки думав,
бо і́хав далеко аж за гіроньки*

— — — — — / — — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — — / — — — — —
(Чуб. III, 290);

*Що ти, милий, думаєш-гадаєш,
либонь мене покинути маєш*

— — — — — / — — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — — / — — — — —
(Мет., 282) (СУМ Грінч., I, 455).

Рецесивне зміщення наголосу на тематичний суфікс родової форми минулого часу вербатива-ономатопа *кукати* аналогічно мотивується ритмічною організацією коломийкового катрена – співвіднесеністю жіночої рими першого й другого версів, як і тотожністю наголосу другої силабічної групи цілої строфи:

*Сі́ вая зазуле йко, де бу́ дежукала,
Коли́-сь в льсі на кали ньі ве́ ршечок злома́ ла.
Гей бу́ ду якукала висо ко на со́ сні,
Нькім на кали ньі ве́ ршечок виро сне*

— — — — — / — — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — — / — — — — —
(ГБ, 184).

Варіантна (коренева й суфіксальна) акцентуація імперативної форми другої особи однини вербатива-інтер'єктива *люляти* засвідчує співвіднесеність із покликуваними версифікаційними чинниками.

Так, коренева наголошеність редульованої імперативної форми другої особи однини, локованої у першій силабічній групі першого верса восьмикладового колискового катрена (може трансформуватися в шістнадцятискладовий дистих), мотивується внутрішньою римою та частковою співвіднесеністю наголосу п'яти інших ритмічних груп:

*Люляй, люляй, колишу́ тя,
Як ми засне ш, відйду́ тя,
Відйду́ тя під сливка́ ми,
Сама́ піду́ з козака́ ми.*

— — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — —
— — — — — / — — — — —
(ГБ, 230);

Молода́ я молоді́ цямо́ргала (мру́ гала) на ме́ не   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 по́ кинь, по́ кинь мо́лоті ти, при́ходи до ме́ не   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 (ГБ, 195).

В інших говорах південно-західного наріччя в покликуваному дериваті превалює кореневе наголошування: **мо́ргати** «кліпати очима» (МСГГ, 104); **мру́ гати** «моргати». Пор. п. **тгига́с** (СБГ I, 455), **мо́ргати, -аю, -аси** «те саме, що **во́ркати**» (СГЦБ, 283), **Морга́й, не морга́й, нічого з того не буде** «говорить парубок до дівки» (ГРНП II, 552). У південно-східному варіанті української літературної мови, як і галицькому, не без впливу першого, аналізоване дієслово виявляє суфіксальну акцентуацію, що й убезпечило йому нормативність у сучасній українській мові: **морга́ти / мо́ргнути** (в'у́ сом) (Пар.) (Жел., 452), **морга́ти, морга́, морга́є** «мигати» (Б.-Н., 228), **морга́ти** «рухати, зводити (про рухи бровами чи вусами)» (Пі., 139), **морга́ти, -га́ю, -си / моргну́ ти -ну́, -не́ ии** «моргати»: **Гей хороша молодиця моргала на мене** (˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘) (ритміка ілюстративної фрази таки потверджує суфіксальну акцентуацію реєстрового слова) (Лукаш.) (СУМ Грінч., II, 444), **морга́ти** (Гол., 218), **морга́ти** (Орф., 380).

Рецесійне зміщення наголосу на тематичний суфікс інфінітивної форми вербатива того ж, третього, структурного класу **сьніда́ти**, як і деривата п'ятого класу, закоріненого в пізньопраслов'янську баритоновану акцентну парадигму (**йіхати** < ***j'ěxati *j'ědetь** (а.п.а.) (Скл., 173), мотивується жіночою римою всієї пентини:

Ча́ні́дра по́клика́є, ві́н ле́гає спа́ти,   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 А ще ді́ днє́ три го́ди ни жо́ мнер му́ си вста́ ти,   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 А як ма́ є́ три гре́йца́ ри, то бу́ де́ньніда́ ти,   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 Як не ма́ є́ три гре́йца́ ри, не бу́ де́ньніда́ ти,   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 То так му́ си бі́дний жо́ мнер в до́ро г'йі́хати   ˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘/˘˘˘˘˘˘˘˘
 (ГБ, 158).

У досліджуваних текстах зафіксована група дериватів п'ятого структурного класу суфіксально-кореневого та суфіксально-флексійного типів акцентуації, заглиблених у рухому акцентну парадигму (**ора́ти** < ***oràti *or'etь** (а.п.с.) (Скл., 176), **стоя́ти** (< ***stojàti *stojĭть** (а.п.с.) (Скл., 163), **бо́я муса́** < ***bojàti se bojĭть se** (а.п.с.) (Скл., 163).

Перший вербатив вирізняється високим ступенем продуктивності вжитку, як і деривації, варіантністю граматичних форм, співвідносних з утвореннями третього й п'ятого структурних класів, та варіантністю акцентуації (суфіксальної й суфіксально-кореневої, з домінуванням останньої).

Однак превалювання в досліджуваних текстах і в галицькому варіанті української літературної мови його інфінітивної форми, а отже, і минулого часу, серед інших і префіксованих його похідних, нейтралізує лінгвістичну аргумен-

тирнадцяти), що розділяються на дві чи три (рідко – чотири) силабічні групи (напівверси), перша (перші дві) з яких характеризується двома (рідше – кількома) різномісними наголосами, тяжіючи до закріпленості за третім (рідше – четвертим) складом, а третя – двома (рідше – одним). Наголоси в силабічних групах, клавзули, цезури, жіноча (хорейна) рима, як і внутрішня, виступають засобом ритмічної організації пісенних строф.

Дієслова третього й п'ятого структурних класів з варіантним наголошуванням засвідчують вищий ступінь продуктивності вжитку.

Суфіксальний акцентний варіант дієслів першого – третього структурних класів (кореневого типу акцентуації), попри його побутування в досліджуваному говорі чи інших мовних варіантах, є підстави зарахувати до версифікаційно зумовленого, тобто пісенного. Ритмічна зумовленість рецесійного зміщення чи парокситонного відтягнення наголосу в дієсловах п'ятого структурного класу належить до малопродуктивних явищ.

Пісенна поезія, як і власне поезія, засвідчує органічне переплетення нормативного, діалектного, історичного, авторського, стилістично й версифікаційно зумовленого наголосу, що реалізуються в акцентних варіантах, які на певному історичному етапі зазнають конкуренції, а згодом стають набутком літературної норми.

Дослідження варіантної акцентуації слів різних морфологічних класів сучасної української літературної мови, зумовлених версифікаційними засобами, становитиме перспективу монографічних студій.

Література

1. Булаховский Л. А. Курс русского литературного языка / Л. А. Булаховский. – К. : Рад. шк., 1962. – Т. I. – 447 с.
2. Веселовська З. М. Дублетні наголоси в сучасній українській літературній мові / З. М. Веселовська // Укр. мова в школі. – 1960. – № 2. – С. 16–21.
3. Веселовська З. М. Наголос у східнослов'янських мовах початкової доби формування російської, української та білоруської націй (кінець XVI–початок XVIII століть) / З. М. Веселовська. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1970. – 163 с.
4. Винницький В. М. Українська акцентна система : становлення, розвиток / В. М. Винницький. – Львів : Бібльос, 2002. – 578 с.
5. Винницький В. М. Функційне навантаження українського наголосу / В. М. Винницький. – Львів : ДП : Видавничий дім «Укрпол», 2010. – 376 с.
6. Винницький В. М. Акцентуаційні етюди / В. М. Винницький. – Жовква : Місіонер, 2004. – 282 с.
7. Гоголь Н. В. О малороссийских песнях / Н. В. Гоголь // Полное собрание сочинений в одном томе. – М. : «Издательство Альфа-книга», 2009. – С. 920–925.
8. Зинякова А. А. Наголошування іменників в «Енеїді» І. П. Котляревського : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. А. Зинякова. – К., 1997. – 23 с.
9. Качуровський І. Метрика / Ігор Качуровський. – К. : Либідь, 1994. – 120 с.
10. Колесса Ф. Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка / Філарет Колесса. – Львів; К., 1939. – 387 с.

11. Легка Л. І. Акцентна система дієслів у поетичних творах Лесі Українки (у порівнянні з тогочасною та сучасною нормами) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. І. Легка. – К., 2016. – 20 с.
12. Митрополит Іларіон. Український літературний наголос / Митрополит Іларіон. – Вінніпег, 1952. – 364 с.
13. Міджин Р. С. Акцентуація іменників у поезії Лесі Українки : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Р. С. Міджин. – Львів, 2007. – 20 с.
14. Палей Л. С. Наголошування іменників у поезії Володимира Сосюри : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. С. Палей. – Львів, 2003. – 20 с.
15. Перетц В. Н. Къ исторіи малорусскаго литературнаго стиха / В. Н. Перетц // Историко-литературные изслѣдованія и материалы : Записки Историко-Филол. Факультета Петербурскаго Університета. – СПб., 1902. – Т. III. – С. 344–370.
16. Рудницький Я. Наголос в поезії Шевченка / Ярослав Рудницький // Серія : Шевченко та його доба. 1. Праці Шевченківської Конференції 1946. – Ч. 3. – Авґсбург : Українська вільна Академія наук, 1947. – 60 с.
17. Рязанова О. До проблеми акцентуації дієслів у поезії Івана Франка (суфіксально-флексійне наголошування, тип СФ) / Олесь Рязанова // Українське літературознавство. – 2006. – Вип. 68. – С. 219–226.
18. Сачко М. С. Акцентна система прикметників у поетичних творах Лесі Українки (у порівнянні з тогочасною нормою) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. С. Сачко. – К., 2012. – 23 с.
19. Скляренко В. Г. Авторські наголоси в творах Т. Г. Шевченка / В. Г. Скляренко // Культура слова. – К. : Наук. думка, 1981. – Вип. 21. – С. 22–25.
20. Скляренко В. Г. Слова з двома наголосами у поетичних творах Лесі Українки / В. Г. Скляренко // Культура слова. – К. : Наук. думка, 1991. – Вип. 40. – С. 32–35.
21. Смаль-Стоцький С. Читанє Шевченкових поезій : передрук з ювілейного числа «Нашої школи» за 1914 р / Др. Степан Смаль-Стоцький. – Львів : НТШ, 1914. – 17 с.
22. Смаль-Стоцький С. Ритміка Шевченкової поезії / С. Смаль-Стоцький // Праці Українського Історично-Філологічного товариства в Празі. – 1926. – Т. I. – С. 64–107.
23. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) : [підруч. для гуманітаріїв] / Анатолій Ткаченко. – К. : Правда Ярославичів, 1997. – 448 с.
24. Франко І. Зібрання творів : у 50-ти томах / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 26. – 462 с. ; 1984. – Т. 42. – 598 с.
25. Якубський Б. Наука віршування / Борис Якубський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – 207 с.
26. Боденштедт Ф. Поетична Україна [Електронний ресурс] / Фрідріх Боденштедт. – Штутгарт – Тюбінген, 1845. – Режим доступу : zound.zp.ua/rezourse/scarbnicya/chuzhinci/chuzhinci_htmn_m52efa966.jpg.

References

1. Bulakhovskiy L. A. Kurs russkogo literaturnogo yazyka / L. A. Bulakhovskiy. – K. : Rad. shk., 1962. – Т. I. – 447 s.

2. Veselovska Z. M. Dubletni naholosy v suchasni ukrainskii literaturnii movi / Z. M. Veselovska // Ukr. mova v shkoli. – 1960. – № 2. – S. 16–21.
3. Veselovska Z. M. Naholos u skhidnoslovianskykh movakh pochatkovoï doby formuvannia rosiiskoi, ukrainskoi ta biloruskoi natsii (kinets XVI–pochatok XVIII stolit) / Z. M. Veselovska. – Kh. : Vyd-vo Khark. un-tu, 1970. – 163 s.
4. Vynnytskyi V. M. Ukrainska aktsentna systema : stanovlennia, rozvytok / V. M. Vynnytskyi. – Lviv : Biblos, 2002. – 578 s.
5. Vynnytskyi V. M. Funktsiine navantazhennia ukrainskoho naholosu / V. M. Vynnytskyi. – Lviv : DP : Vydavnychiy dim «Ukrpol», 2010. – 376 s.
6. Vynnytskyi V. M. Aktsentuatsiini etudy / V. M. Vynnytskyi. – Zhovkva : Misio-ner, 2004. – 282 s.
7. Gogol N. V. O malorossiysskikh pesnyakh / N. V. Gogol // Polnoe sobranie sochi-neniy v odnom tome. – M. : «Izdatelstvo Alfa-kniga», 2009. – S. 920–925.
8. Zyniakova A. A. Naholoshuvannia imennykiv v «Eneidi» I. P. Kotliarevskoho : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / A. A. Zyniakova. – K., 1997. – 23 s.
9. Kachurovskyi I. Metryka / Ihor Kachurovskyi. – K. : Lybid, 1994. – 120 s.
10. Kolessa F. Studii nad poetychnoiu tvorchistiu T. Shevchenka / Filaret Kolessa. – Lviv; K., 1939. – 387 s.
11. Lehka L. I. Aktsentna systema diiesliv u poetychnykh tvorakh Lesi Ukrainky (u porivnianni z tohochasnoiu ta suchasnoiu normamy) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / L. I. Lehka. – K., 2016. – 20 s.
12. Mytropolyt Ilarion. Ukrainskyi literaturnyi naholos / Mytropolyt Ilarion. – Vinnipeh, 1952. – 364 s.
13. Midzhyn R. S. Aktsentuatsiia imennykiv u poezii Lesi Ukrainky : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / R. S. Midzhyn. – Lviv, 2007. – 20 s.
14. Paliei L. S. Naholoshuvannia imennykiv u poezii Volodymyra Sosiury : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / L. S. Paliei. – Lviv, 2003. – 20 s.
15. Perette V. N. K istorii malorusskago literaturnago stikha / V. N. Perette // Istoriko-literaturnye izsledovaniia i materialy : Zapiski Istoriko-Filol. Fakulteta Peterburskogo Uni-versiteta. – SPb., 1902. – T. III. – S. 344–370.
16. Rudnytskyi Ia. Naholos v poezii Shevchenka / Yaroslav Rudnytskyi // Serii : Shevchenko ta yoho doba. 1. Pratsi Shevchenkivskoi Konferentsii 1946. – Ch. 3. – Avgsburg : Ukrainska vilna Akademiia nauk, 1947. – 60 s.
17. Riazanova O. Do problemy aktsentuatsii diiesliv u poezii Ivana Franka (sufiksialno-fleksiine naholoshuvannia, typ SF) / Olesia Riazanova // Ukrainske literaturoznavstvo. – 2006. – Vyp. 68. – S. 219–226.
18. Sachko M. S. Aktsentna systema prykmetnykiv u poetychnykh tvorakh Lesi Uk-rainky (u porivnianni z tohochasnoiu normoiu) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / M. S. Sachko. – K., 2012. – 23 s.
19. Skliarenko V. H. Avtorski naholosy v tvorakh T. H. Shevchenka / V. H. Ckliarenko // Kultura slova. – K. : Nauk. dumka, 1981. – Vyp. 21. – S. 22–25.
20. Skliarenko V. H. Slova z dvoma naholosamy u poetychnykh tvorakh Lesi Ukra-inky / V. H. Ckliarenko // Kultura slova. – K. : Nauk. dumka, 1991. – Vyp. 40. – S. 32–35.
21. Smal-Stotskyi C. Chytanie Shevchenkovykh poezii : peredruk z yuvileinoho chysla «Nashoi shkoly» za 1914 r / Dr. Stepan Smal-Stotskyi. – Lviv : NTSh, 1914. – 17 s.

22. Smal-Stotskyi S. Rytmika Shevchenkovoї poezii / S. Smal-Stotskyi // Pratsi Ukrainського Istorychno-Filologichnoho tovarystva v Prazi. – 1926. – Т. I. – С. 64–107.

23. Tkachenko A. Mystetstvo slova (Vstup do literaturoznavstva) : [pidruch. dlia humanitariiv] / Anatolii Tkachenko. – К. : Pravda Yaroslavychiv, 1997. – 448 s.

24. Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50-ty tomakh / I. Franko. – К. : Nauk. dumka, 1982. – Т. 26. – 462 s. ; 1984. – Т. 42. – 598 s.

25. Yakubskyi B. Nauka virshuvannia / Borys Yakubskyi. – К. : VPTs «Kyivskyy universytet», 2007. – 207 s.

26. Bodenshtedt F. Poetychna Ukraina [Elektronnyi resurs] / Fridrikh Bodenshtedt. – Shtutgart – Tiubingen, 1845. – Rezhym dostupu : zound.zp.ua/rezourse/scarbnicya/chuzhinci/chuzhinci_htmn_m52efa966.jpg.

Список скорочень лексикографічних джерел

ГБ – Верхратський І. Говір батюків / Іван Верхратський. – Львів, 1912. – 308 с.

Гол. – Голоскевич Г. Правописний словник / Григорій Голоскевич. – Лондон : Вид-во Союзу українців у Великій Британії, 1961. – 460 с.

Голов. – Матеріали для словаря Малорусского нарѣчя // Мовознавство. – першоджерела : [наук. зб. Музею української культури в Свиднику / упор. : Й. О. Дзенделівський, З. Ганудель]. – Пряшів, 1982. – Т. 10. – С. 311–612.

ГРНП – Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. / [зібрав, упор. і пояснив др. Іван Франко]. – 2-е вид. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. II. – 817 с.

ДСсР – Горбач О. Словник діалектної лексики північно-наддністрянської говірки сіл Романів, Підсоснів, Підберізці й Лагодів / О. Горбач // Північно-наддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області : Відбиток з «Наукових Записок» Українського Технічно-Господарського Інституту в Мюнхені. – Т. VII (X). – 1965. – С. 24–103.

Жел. – Желеховський Є. Малоруско-німецький словар : у 2-х т. / Євгеній Желеховський, Софрон Недільський. – Мюнхен, 1982. – 1117 с.

МСГГ – Піпаш Ю. О. Матеріали до Словника гуцульських говірок / Ю. О. Піпаш, Б. К. Галас. – Ужгород : Графіка, 2005. – 264 с.

Орф. – Орфографічний словник української мови. – К. : Довіра, 1994. – 863 с.

СБГ – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2-х ч. – К. : Nauk. dumka, 1984. – Ч. I. – 495 с.

СГГБ – Негрич М. Скарби гуцульського говору : Березови / Микола Негрич. – Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.

СГЦБ – Матіїв М. Словник говірок центральної Бойківщини / Микола Матіїв. – К. ; Сімферополь : Ната, 2013. – 601 с.

Скл. – Складенко В. Г. Праслов'янська акцентологія / В. Г. Складенко. – К., 1998. – 342 с.

СКУТГ – Словарь карпатоукраїнського торунського говора / [отв. ред. А. Ф. Журавлєв]. – М. : ИС РАН, 2001. – 216 с.

СУМ Грінч. – Словарь української мови : у 4-х т. / [упоряд. з дод. власного матеріалу Б. Грінченка]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 1 : А–Ж. – 494 с. ; 1958. – Т. 2 : З–Н. – 573 с. ; 1959. – Т. 3 : О–П. – 506 с. ; 1959. – Т. 4 : Р–Я. – 563 с.

SH – Jan Janów. Słownik huculski / opracował i przygotował do druku Janusz Rieger. – Krakow Wyd-wo naukowe DWN, 2001. – 302 с.

Иваночко Константин. *Акцентуационная вариантность глаголов первого – третьего и пятого структурных классов и ритмический строй песенных текстов надднестрянского говора.* В статье на материале диалектического труда «Говор батюков» И. Верхратского проанализирована вариантная акцентуация и версификационная соотносённость глаголов первого – третьего и пятого структурных классов корневого, суффиксального, суффиксально-флексионного и суффиксально-корневого типов акцентуации в соотносённости с ритмическим строем песенных текстов надднестрянского говора, отражающих их акцентуационные особенности в надднестрянском и других говорах юго-западного наречия, а также галицком варианте украинского литературного языка. Выяснено, что акцентуация анализированных вербативов восходит к позднепраславянской баритонической и подвижной акцентной парадигмам.

Ключевые слова: акцентуационная вариантность, акцентные типы и позднепраславянские акцентные парадигмы; рецессионное и парокситонное ударение; строфа, верс, силлабическая группа, клавзула, рифма, ритмический строй.

Ivanochko Konstantyn. *Accent variance of suffixed verbs of the first to the third and the fifth structural classes and rhythmic organisation of song lyrics in Dniester dialects.* In the article on the materials of dialectological work by I. Verhratsky «Hovir batyukiv» we analyse variant accentuation of suffixed verbs of the first – the third and the fifth structural classes of the root, suffixes, suffix-flexive and root-suffix accentual types in connection with rhythmic organization of song lyrics of Naddniestriansky dialects, that reflects peculiarities of their accentuation in Naddniestriansky and other variants of south-western dialect as well as of Halych variant of the Ukrainian literary language. Accentuation of analysed verbatives is rooted in the late praslavonic baritone-sound and movable accentual paradigm.

Key words: accentual variance, accentual types and late praslavonic accentual paradigms, recessive and paroxitonic accentuation, strophe, verse, syllabic group, clause, rhyme and rhythmic organization.